

De Nieuwe Markt en het ‘Collegie’

door Lies van Vliet

Kort nadat het Kamper stadsbestuur na de Hervorming, door de naasting van de bezittingen van de katholieke kerk en de kloosters, de beschikking gekregen had over de ruimte die de nu geheel of gedeeltelijk leegstaande conventen boden, kregen deze gebouwen nieuwe bestemmingen. Zo liet men er zieke en gewonde soldaten verplegen en vonden delen van de op-nieuw leven ingeblazen textielnijverheid er onderdak.¹ Dit gold ook voor het complex van de inmiddels uit de stad verdwenen Minderbroeders. In deze bijdrage staan we stil bij de herbestemming in de 17de eeuw van de vroegere kloostertuin van het Minderbroerklooster en de kloostervleugel aan de zuidzijde van deze tuin.

Een nieuw marktplein

Pas in 1627 ontstond het plan om de open ruimte ten noorden van het Franciscaner of Broederklooster tussen Burgwal en Nieuwstraat te benutten. Op 5 april van dat jaar besloten Schepenen en Raden ‘die ledige plaatsz ende hoff ter sijden van ’t Broeder cloester gelegen’ om te vormen ‘tot een pleijn om ’t seijnder tijt tot eene merckt ofte anders gebrueickt tho worden’.² Blijkbaar kon de stadskas het kapitaal nodig voor het betalen van alle werkzaamheden die het omvangrijke project meebracht niet opbrengen. Het extra vermogen, gevormd door de al genoemde in beslag genomen kerkelijke eigendommen - de zogenoemde Ecclesiastique of Geestelijke Goederen, beheerd door wisselende administrateurs, de kameraars en rentmeesters - bracht echter uitkomst. De magistraat gaf aan een der beheerders, Reijnier Gansneb genant Tegnagel, opdracht het werk uit de ontvangsten van de Geestelijke Goederen te financieren. Verder diende hij het plein, dat Nieuwe Markt ging heten, van alle belemmerende bouwsels te laten ontdoen. Zo moesten de muren van het terrein langs de Burgwal en de Nieuwstraat worden afgebroken, evenals een aantal huizen.³ De ruimte werd nog vergroot door de erlangs lopende Spijkerboersteeg erbij te betrekken, wat ook weer veel sloopwerk vereiste. Al deze ingrijpende veranderingen werden uiteraard niet door iedereen gewaardeerd. Een brouwer, de gemeensman Derck

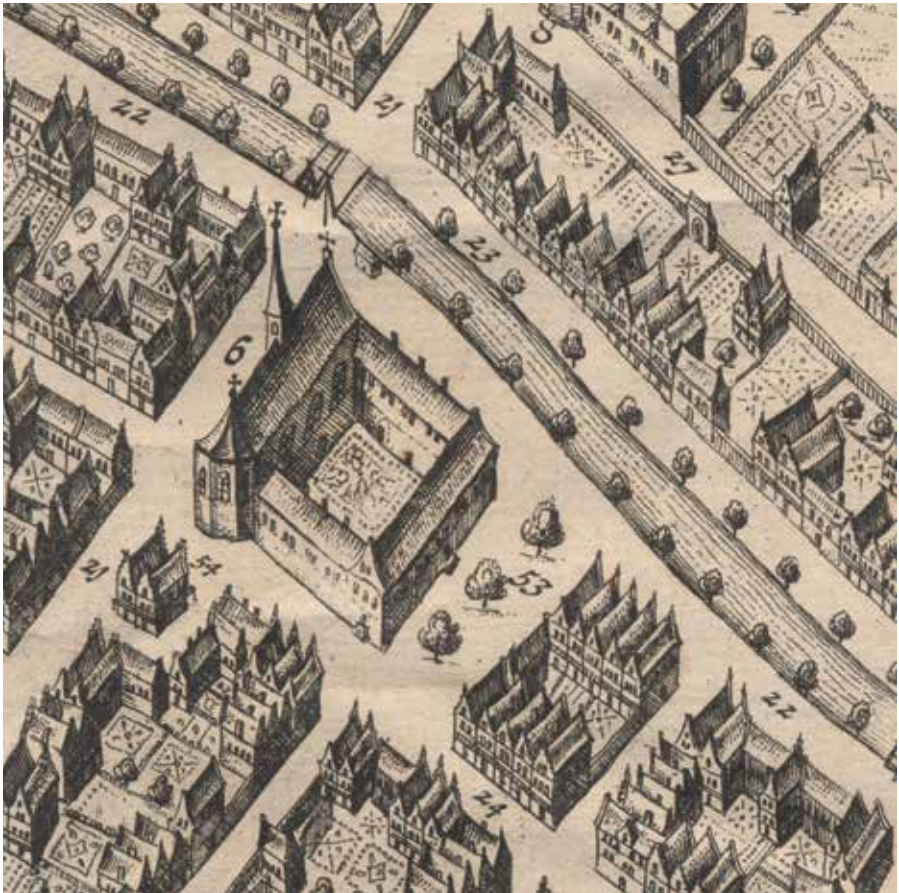

Het Broederklooster met rechts daarvan de ommuurde kloostertuin met bijgebouwen; rechts van de tuin loopt de Spijkerboersteeg. Detail plattegrond Paulus Utenwael, 1598.

Ducksz, werd aangezegd dat hij zijn 'getijmmer' op het terrein moest laten afbreken. Het betrof een afdak op een stuk kloosterhof van 20 bij 30 voet, dat hij sinds 1623 voor 3 goudgulden per jaar, tot wederopzegging van de magistraat, mocht gebruiken om er een brouwketel onder te plaatsen.⁴ Eerst in juni 1630 werd hem in aanwezigheid van twee getuigen in omflooerste beoordelingen - hij was tenslotte gemeensman - voorgelezen dat hem tot Pasen 1631 de mogelijkheid werd geboden het afdak af te breken; daarna zou de overheid het op Derck Ducksz' kosten laten doen.⁵ De conrector van de Latijnse school, Johannes Petri, moest ook verhuizen, een feit dat hij blijkbaar zonder protest accepteerde. Hij mocht dan ook in de buurt van de school een ander huis huren.⁶

Werkzaamheden

Om de kloostertuin in een bruikbaar stadspan te veranderen diende de vlakte bestraat te worden, een karwei dat mede door geldgebrek in gedeelten werd uitgevoerd en dus veel tijd in beslag nam. Vermelding van de afrekeningen met ambachtslieden en handelaars in materialen in de administratie van de Geestelijke Kamer geeft enig zicht op het verloop van de werkzaamheden. Zo waren arbeiders lange tijd bezig met het egaliseren en verharderen van de oorspronkelijke tuingrond met zand en steenslag. Ene Arent Arentsen voerde honderden schuiten zand aan van onder meer Seveningen voor 5 stuiver per schuit. De aanvang van het eigenlijke plaveien ging vermoedelijk vergezeld van een kleine plechtigheid. De stratenmakers die de eerste steen legden ontvingen een geschenk van 1 Carolusgulden en 10 stuiver.⁷ Mogelijk waren Schepenen en Raden met hun gebruikelijke gevolg van secretarissen en dienaren ook aanwezig om de 'waterleijdinge ende straetmaeckinge' in ogenschouw te nemen.⁸ Om te beginnen legden stratenmaker Wessel en zijn gezellen 8 roeden⁹ straat aan voor 36 stuiver per roede. Verder werkten zij vijf dagen, ieder voor 18 stuiver per dag, aan een versiering in de vorm van een 'Compas', een kompasroos. Voor de sierbestrating gebruikten zij 1.200 klinkers en zeventien gele stenen. Een Friese steenhouwer vervaardigde een 'lelie', die ook in het ornament werd aangebracht. Uiteraard vergde het plaveien van het plein grote hoeveelheden materiaal. Men gebruikte meestal veldkeien, voornamelijk achtergebleven zwerfstenen afkomstig van de Scandinavische rotsen waar de terugtrekkende gletsjers van de voorlaatste ijstijd overheen geschoven waren. In de streken waar deze stenen voorkwamen, zoals onder meer Urk, de Voorst en de Utrechtse Heuvelrug, werden ze verzameld en verhandeld als 'straatsteen' of 'keeselingen'. Kampen was in deze tijd een grote afnemer. Zo kocht men 353 tonnen straatsteen van Jasper Hermsen, een burgemeester van Vollenhove, voor 12 stuiver per ton. Ze werden in een vat van een bepaalde inhoud gemeten. Ook twee schepen uit Amersfoort brachten honderden tonnen.¹⁰ Kameraars en rentmeesters reisden zelfs naar Amsterdam en kochten daar een 'goede parthie keselingen'.¹¹ Het betrekken van steen werd in 1629 bemoeijlikt doordat Spaanse troepen Amersfoort innamen en via de Veluwe ook Kampen bedreigden. De stad, die veel vluchtelingen had opgenomen, zag zich genoodzaakt verdedigingsmaatregelen te nemen. In het Broederklooster werd een groep ruiters ondergebracht.¹² Het nieuwe plein ging dienst doen als verzamelplaats voor de stadsverdedigers. De stadsmilitie en ook de mannelijke vluchtelingen boven 18 jaar dienden zich gereed te hou-

Het voormalige Broederklooster en rechts daarvan de met bomen beplante Nieuwe Markt.
Detail plattegrond Joan Blaeu, circa 1660.

den om als trommelslagers het sein ‘te wapen’ gaven zich onmiddellijk naar de Nieuwe Markt te spoeden om zich daar onder het commando van de bevelhebbers van de militia te stellen.¹³ Kamper piloten (loodsen) voeren met een groep soldaten naar Grafhorst en elders om ‘eene partije van den vijant’ te vervolgen.¹⁴ De magistraat liet vastleggen dat de straatsteen die de stad al van de Amersfoortse schipper Ceele Lambertsz ontvangen had betaald zou worden.¹⁵ Als de ontvangsten van de Geestelijke Kamer niet toereikend bleken, dan mocht de administrateur voor een jaar een som van 500 Carolusgulden lenen tegen een behoorlijke rente.¹⁶

Jaarmarkt

In 1628, toen het bestraten nog in volle gang was, plantte men al een aantal lindebomen op de Nieuwe Markt.¹⁷ Twee jaar later stemde de magistraat in met een plan - wellicht van de kooplieden - om de Jaarmarkt die men acht dagen na Pinksteren in de Oudestraat placht te houden voortaan op de Nieuwe Markt te laten plaatsvinden. Alle andere markten dienden nog op hun oude plaatsen te blijven.¹⁸ Om de handelaars die tijdens de 'kermisse ofte sunsten' met hun kramen op de markt stonden te gerieven, liet het stadsbestuur aan de Burgel, waar de koopwaar met schepen werd aangevoerd, een steiger bouwen.¹⁹ Een aantal bewoners van de Oudestraat bleek niet gelukkig met de verplaatsing van de Bovenkermis. In een aan de magistraat gerichte en door ettelijke burgers medeondertekende brief verzochten zij dit evenement op zijn oorspronkelijke plaats terug te brengen. Zij betoogden dat degenen die in de Oudestraat 'winkelneeringe' dreven, aanmerkelijke schade van de verplaatsing ondervonden. Om van regen en neergutsend gootwater in de straat bevrijd te zijn, wilde men nu de kramen en kermishuisjes tussen de Bovenkerk en de Sint-Jacobssteeg rug aan rug plaatsen. Volgens de ondertekenaars zou terugplaatsing de kermis niet alleen aanzienlijker maken, maar ook aan de winkeliers de gelegenheid bieden hún koopwaar uit te stallen. Na de nodige deliberatie keurden Schepenen en Raden de terugplaatsing goed.²⁰

Het 'Collegie'

Terwijl de afwerking van de Nieuwe Markt stapsgewijs vorderde, hield het stadsbestuur zich al weer bezig met nieuwe plannen aangaande het Broederklooster. Na het gebouw nog eens geïnspecteerd te hebben, besloten Schepenen en Raden op 22 juni 1630 dat de administrateur van de Geestelijke Goederen, deze keer Wolter Jansz Wissijnck, geld vrij moest maken om er de noodzakelijke reparaties te laten uitvoeren en het geschikt te maken 'tot een Collegie voor de Heeren Gedeputeerden deser Landschap'.²¹ De Heren Gedeputeerden waren de Staten van Overijssel, het bestuur van het gewest, bestaande uit afgevaardigden van de drie steden Deventer, Kampen en Zwolle, en leden van de Overijsselse Ridderschap, als vertegenwoordigers van het platteland. De vergaderingen werden beurtelings in één van de drie steden gehouden. Kampen spande zich duidelijk in om het College tot een aantrekkelijke vergaderplaats te maken 'ter ehren van de stadt, wel ende Christelicken', uiteraard zonder onnodige kosten te maken. Het refter, de ruime eetzaal van de monniken, moest vergaderzaal worden. De klooster-

aldus t'innijst
 uddus,

Broeder Closter
 tot een Collegie voor
 de Heeren Gedeputeer-
 + approprien

Wolke Junij vijftigh, 1630 Des republi-
 Collegie van die Heeren Gedeputeerde de
 Staten van Overijssel, haren representatie, is
 die approprieatie tot de Scherke plaets
 die Heeren Gedeputeerde sullen Synode
 van met de traples huijghe d'ijne
 approprieatie vande Scherke d' Clere
 he approprieatie vande Scherke d' Clere
 van t'ijne omwijde Clere die d' Clere
 es present vande Jurganbe die d' Clere
 vande Nijmerket Jure Clere
 d' Clere die d' Clere

Kantlijnverwijzing ('Broedercloster tot een Collegie voor de Heeren Gedeputierden') naar het besluit van Schepenen en Raden om een deel van het voormalige Broederklooster te verbouwen tot een vergaderruimte voor de Staten van Overijssel. Oud Archief Kampen, inv. nr. 25, fol. 50.

keuken dacht men om te bouwen tot een 'vertreckplaets' (vestibule?). Een andere ruimte zou worden ingericht voor de griffie en de klerken. De ingang bleef aan de Nieuwe Markt. Om de oude keuken aan te passen moest de put die zich daar bevond, worden afgedekt en voorzien van een pomp.²² Ook de wijde schoorsteen diende veranderd te worden. De plaats van de nieuwe keuken is niet bekend. Bovendien moest de lichtinval in de vertrekplaats verbeterd worden en een nog te maken deur zou toegang tot de vergaderzaal mogelijk maken. In de administratie van de Geestelijke Goederen van het jaar 1630 verscheen een post waaronder veel uitgaven ten behoeve van het College verantwoord werden.²³ Met enige fantasie geven de gebruikte materialen een indruk van het in- en uitwendige aanzicht van het al lang verdwenen gebouw.²⁴ Om te beginnen werd een deel van het vervallen dak, 22 roeden, opnieuw gedekt met duizenden leien uit Engeland en het Roergebied. Verder gebruikten de ambachtslieden onder meer 29 blokken Bentheimer

zandsteen, moppen en 'clinckert', 2.400 rode en bruine vloertegels en gedraaide houten pilaren. Glazenmaker Arent Joesten voorzag het gebouw van 22 nieuwe ramen. Tot besluit verdienden twee schilders, Jan Cornelissen en Geert Borgers, 155 Carolusgulden met 'nae vereijsch van 't werck' alles te verven, te vergulden en af te werken.

Bekende steenhouwer

Een deel van het College, waarschijnlijk de ingang, werd verfraaid met zandstenen ornamenten, vervaardigd door steen- en beeldhouwer Gerrit Lambertsz van Cuijlenburg. Deze had al in november 1627 bij het stadsbestuur een verzoek ingediend om in Kampen 'een tijt lanck' zijn handwerk te mogen uitoefenen.²⁵ In deze tijd was Van Cuijlenburg al een bekende beeldhouwer. Samen met de bouwmeester Hendrick de Keijser werkte hij rond 1623 mee aan de restauratie van kasteel Fredericksborg in Hilleröd, Denemarken. In het kasteel is een door hem gehouwen serie van twaalf stenen reliëfs van zeegoden te zien. Desondanks aarzelde de magistraat; men stond hem slechts toe voor de tijd van drie maanden 'sijn handtwerck ende conste alhijr te moegen exerceren' mits hij een behoorlijke attestatie van zijn 'handelswandel ende hercomen' kon overleggen. Ook diende hij met het gilde tot overeenstemming te komen. Korte tijd later verleende de stad hem en zijn twee zoontjes het burgerschap en werd hij lid van het gilde.²⁶ In hetzelfde jaar besteedde men hem het schoonmaken van de beelden rondom het Raadhuis aan. Een karwei dat hij voor 56 Carolusgulden op zich nam.²⁷ Later was Gerrit betrokken bij reparaties aan het Raadhuis; hij kreeg opdracht een beeldje te houwen 'an de schorsteen op de raedtcamer'.²⁸ In 1630 kwam hij op zijn verzoek voor een jaarsalaris van 50 Carolusgulden in vaste dienst van de stad.²⁹ In dit jaar werkte de beeldhouwer samen met een knecht en een jongen 192 dagen - hijzelf voor 22 stuiver per dag - aan het College. Hij maakte onder meer twee leeuwen en twee bloempotten die op pilaren geplaatst werden.³⁰ Op oudejaarsdag 1631 bezochten Schepenen en Raden het bijna voltooide College en gaven de laatste aanwijzingen voor de schoorsteen in de zaal.³¹

De stad had zich kennelijk aan dit grote project enigszins vertild. Behalve het geld dat de Geestelijke Kamer beschikbaar had gesteld, leende men voor een jaar een kapitaal van 1.600 Carolusgulden tegen een rente van 6 procent.³² Na de voltooiing van het College was er een tekort van 4.300 Carolusgulden en was een groot deel van het arbeidsloon nog niet betaald. Deze schulden werden uiteindelijk betaald uit overschotten van een aantal latere jaren.³³

Peter Bartolomeusz

Het spreekt vanzelf dat het stadsbestuur na de oplevering van het 'Collegie-huijs' niet van de financiële lasten af was. Allereerst was er betrouwbaar personeel nodig dat de huishoudelijke taken in het gebouw op zich kon nemen. Bovendien vergden meubilering en de aanleg van een presentabele tuin in de oude besloten kloosterhof vele uitgaven. De eerste die de huishoudelijke dienst kreeg opgedragen was de roedendrager Peter Bartolomeusz. Peter was één van de zes stadsroedendragers, gerechtsdienaren die de magistraat bijstonden. Tot hun werk behoorde onder meer het bewaken van stadszilver en tafellinnen tijdens de Schepenmaaltijden.³⁴ Ook moesten enkelen van hen zich 's zondags tijdens de kerkdienst gewapend voor het raadsgestoelte opstellen.³⁵ Tot hun uitmonstering behoorde een mantel van laken en baai, gegarneerd met zijde en koord.³⁶ Als eerste roedendrager verdiende Peter Bartholomeusz een jaarsalaris van 125 Carolusgulden.³⁷ Tegelijkertijd had hij een aantal andere banen zoals gevangenbewaarder³⁸, pluimgraaf³⁹ en opzichter van de wagens die met vracht op Zwolle reden.⁴⁰ Kennelijk was de man een ware duizendpoot die het vertrouwen van het stadsbestuur genoot. Al in 1611 reisde hij naar Den Haag om een kapitaal van 7.000 gulden te halen⁴¹ en in 1627 bracht hij het jaarlijkse geschenk, deze keer een steur, naar de graaf van Bentheim.⁴² Het gezin van Peter woonde waarschijnlijk dicht bij het College. Tijdens de bouw voorzag hij 'tot sijnent' in de behoefte aan consumpties voor de ambachtlieden.⁴³ Later werd voor hem een keldertje afgeschoten⁴⁴ - waarschijnlijk een deel van de grote kelder die ook onder de Latijnse school doorliep en gedeeltelijk verhuurd was aan de kunstschilder en wijnhandelaar Gerrit van der Horst.⁴⁵ Proviand die stadsbestuurders op hun tochten meekregen werd ook door Peter klaargemaakt. Zo bereidde hij etenswaren die 'tot eene colde kuecken' werden meegenomen naar Mepel.⁴⁶ Soms gaf hij Westfaalse ham en oesters mee.⁴⁷ Vermoedelijk maakte een aantal personen misbruik van de mogelijkheid om op stadskosten consumpties te bestellen. In februari 1635 werd dan ook bepaald dat de stad slechts rekeningen van College of herbergen zou accepteren van verteringen die met het 'expresse consent' van Schepenen en Raden besteld waren. Bestuurders die ergens stadszaken behandelden en daarbij 'een canne wijns ofte biers' lieten halen, dienden met 'prompte penningen', contant, te betalen. Mochten zij voor noodzakelijke bestuurszaken op reis gaan, dan was alleen Peter Bartholomeusz of de stadskok bevoegd de proviand te bereiden.⁴⁸

Bij de aanvang van zijn functie was Peter Bartholomeusz al van middelbare leeftijd, 51 jaar.⁴⁹ Hij was getrouwd met Marrigen Zacharias,⁵⁰ die hem samen met een dochter en een dienstbode in de huishouding bijstond. In 1638 verzocht Peter, die blijkbaar alleen het roedendragerssalaris ontving, verbetering van zijn traktement voor de dienst in het College. Daarop schonk de magistraat hem uit waardering voor zijn 'extraordinaris voor desen aengewende moeijs ende goede diensten' eenmalig 50 Carolusgulden.⁵¹ De dienstbode ontving voor haar betoonde vlijt een lap lakense stof.⁵²

Peters functie werd omschreven als 't Collegie te bewaeren, het lijnnwaet tho doen bewaschen ende alles anders die saecke vereijsende tho doene'.⁵³ Bovendien schonk hij soms ook drank 'van sijn eijgende', uit eigen voorraad, tijdens vergaderingen.

Maaltijden

De maaltijden die op het College gehouden werden, waren bepaald niet karig. Bij een samenzijn in de zomer van 1638 werd Willem de stadskok ingeschakeld. Hij braadde kippen, duiven en ander vlees, sneed de ham en bakte amandeltaart. Toen de magistraat commissaris Haersolte, de drost van Haaksbergen en enkele andere hoge heren 'ter maeltijt' op het College uitnodigde, verorberde men maar liefst drie pasteien, een karperpastei, drie amandeltaarten, gebraden kippen, eenden en wild. Brood werd geleverd door bakker en gemeensman Gerrit Dircksz Meijer - hem zullen we weer ontmoeten. Evenals gemeensman Meijer, pikte ook raadslid Wolter Jansz Wissijnck graag een graantje mee van de leveranties aan het College. Hij verschaftte allerlei ingrediënten, zoals specerijen, olie, suiker, kappertjes en olijven.⁵⁴ 1648 was voor Kampen, maar ook voor het College, een bijzonder jaar. Een delegatie uit het stadsbestuur had de jonge stadhouder Willem II, die op weg van Gelderland naar Groningen in Zwolle verwacht werd, aldaar opgewacht om hem uit te nodigen ook Kampen aan te doen om de stadsverdedigingswerken te inspecteren, en Willem II voldeed aan dat verzoek.⁵⁵ Vermoedelijk verbleef de stadhouder twee dagen in de stad en werd mogelijk in het College ondergebracht. Kok Dirrick Barentsen verzorgde de maaltijden 'op 't Collegie in 't vergasten van den Lieutenant-Stadtholder'. Opmerkelijk is dat bij verscheiden gelegenheden door het hele jaar tamme kastanjes werden opgediend.⁵⁶ Drukke dagen voor het gezin van Peter Bartholomeusz. Aan het eind van het jaar kreeg Marrigen, Peters vrouw, de taak toebedeeld in het College al het linnengoed van de stad te tellen.⁵⁷

Onderhoud en inrichting

Geleidelijk vernemen we ook het een en ander over de inrichting van het gebouw. In 1631 werden in de Collegiekamer twee banken geplaatst⁵⁸ die van achttien kussens werden voorzien. Ze waren gemaakt van laken en canvas en versierd met leren schildjes.⁵⁹ Hierop naaide ene Hendrick Jacobsz (stads?) wapens.⁶⁰ Het geheel werd gecompleteerd met een tafelkleed van maar liefst acht en driekwart el laken. Ook hierop ontbraken de wapenschildjes niet.⁶¹ Een jaar later liet men in de Collegetuin een kooi met vogeltjes plaatsen.⁶² De uitgaven voor vogelzaad bleven de gehele eeuw terugkomen. Al tijdens de bouw van het College pakte men ook de binnentuin aan en liet er een aantal met buxus (randpalm) omzoomde perken aanleggen.⁶³ Blijkbaar werd het geen succes; tuinman Palm Simonsz kreeg enige tijd later opdracht tot 'hermaecken des cruithoffs' bij het College. Deze keer gebruikte hij 152 voet buxus, struikjes van een stuiver per voet (circa 30 centimeter).⁶⁴ Op de stadsplattegrond van Joan Blaeu uit het midden van de eeuw, zijn de omtrekken van de perken vaag te zien. In 1636 werd in de tuin ook een eik geplant.⁶⁵ De stad liet, zoals gezegd, niets na om de gedeputeerden van Ridderschap en Steden een plezierige vergaderruimte te bieden - waarvoor zij dan ook een jaarlijkse huur van 140 Carolusgulden betaalden.⁶⁶ Tegen het eind van Peter Bartholomeusz' dienstperiode werd de tuin nog verrijkt met een prieel, mogelijk voorzien van een weerhaan met daarop een koperen meermin.⁶⁷ Uiteraard was het College na een aantal jaren aan onderhoud toe, waarvoor Peter ambachtlieden inschakelde. Zo liet hij banken en hekken voor het gebouw opnieuw verven.⁶⁸ In 1645 kreeg het College 'blicken' goten.⁶⁹ Een jaar later werkte ene Peter Bant aan het afvoerkanaal van de verstopte

Het College aan de Nieuwe Markt met in het midden de ingangspartij, waar Gerrit Lambertsz. van Cuijlenburg vermoedelijk een aantal zandstenen ornamenten voor leverde. Links van het gebouw is de binnentuin te zien. Detail plattegrond Joan Blaeu, circa 1660.

‘heijmelijcke plaets’ (wc), die hij ook schoonmaakte.⁷⁰ De ‘heijmelijckheit’ bevond zich buiten en werd afzonderlijk van dakbedekking voorzien.⁷¹ Ook de entree aan de Nieuwe Markt was aan een opknapbeurt toe; schilder Igerman Prijsman verfde de trap en verguldde opnieuw de klauwen van Van Cuijlenburgs stenen leeuwen.⁷² Ook Peter Bartholomeusz’ huis werd aangepakt met niet nader aangeduid materiaal.⁷³ De ruimte voor zijn deur werd geplaveid met blauwe steen voor 23 Carolusgulden.⁷⁴

Gerrit Dircksz Meijer

Terwijl Peter in 1649 op de leeftijd van 71 jaar nog betrokken was bij het snoeien van bomen in en rondom de stad⁷⁵, blijkt hij in het begin van het volgend jaar te zijn overleden. Op 16 februari 1650 begunstigen Schepenen en Raden de al genoemde Gerrit Dircksz Meijer met de woning ‘bij ’t Collegiehuijs’ en de beheerdersfunctie. Als traktement voor het wassen en verzorgen van het stadslinnengoed en voor het houden van een ‘maecht’, zou hij 100 Carolusgulden per jaar ontvangen. De verkoop en het tappen van bier, wijn en andere ‘stercke wateren’ werd hem verboden. Meijer diende zich bij het verzorgen van de heren en het bereiden van proviand te gedragen zoals dat ‘seer getrouwelijcken’ door zijn voorganger gedaan was. Op St. Michael, 29 september aanstaande, kon hij diens woning aanvaarden en zou zijn salaris ingaan. Marrigen, Peters weduwe, en haar zoon Zacharias mochten tot die datum in de woning blijven en in het College het nodige werk verrichten tegen de daarvoor geldende beloning. Zacharias volgde zijn vader op als roedendrager.⁷⁶

Meijer bleef ongeveer zeventien jaar in dienst van het College. Daarnaast was hij bakker, gemeensman en pluimgraaf. De informatie over zijn dienstperiode bevat weinig nieuws. Herstelwerk en aankopen van inventaris gingen uiteraard door. Zo kocht men in het overgangsjaar voor de ‘caemer in ’t Collegie’ een grote spiegel en werd de keukeninventaris uitgebreid met een speciale kastanjepan. De tuin die kennelijk een moeizaam leven bleef leiden, werd opnieuw veranderd en gefatsoeneerd.⁷⁷ De stad verblijdde Meijers dienstbode met een ‘hemdtrock’, waarbij haar duidelijk gemaakt werd dat zij uit het geschenk geen consequenties kon trekken.⁷⁸ Als pluimgraaf had Gerrit Meijer onder meer de zorg voor de stadswanen. Dit leverde hem inkomsten op voor ‘knoten’, kortwieken, van jonge zwanen.⁷⁹ In 1654 vierde Kampen de Vrede van Westminster na de Eerste Engelse Oorlog met een dank- en biddag. Tot de overige ‘teecken en van blijtschap’ behoorden klok- gelui, kanonschoten, muziek door ‘speellijden’ vanuit de vensters van het

raadhuis en verlichting van de College-gevel met brandende teertonnen.⁸⁰ Als noodzakelijk onderhoud liet men in 1657 de keukenvloer vernieuwen. Hiervoor leverde een zekere Pijbe Sjours 400 geglazuurde 'estricken', tegels, en 64 kleine exemplaren.⁸¹ De jaren 1664, 1665 en 1666, waarin ook in Kampen de pest huishield, hebben in de College-administratie geen sporen nagelaten. In Meijers laatste jaar vertoonde het gewelf onder het College gebreken. Voor advies aangaande het herstel riep men de hulp in van de Amsterdamse 'fabriquen' Philip Vingboons en Verduin, die wegens problemen met de plaatsing van het orgel in de Bovenkerk in de stad waren.⁸² In dit jaar lieten burgemeester Ram en de administrateurs van de Geestelijke Kamer voor het College een wereldkaart en een kaart van de Zeventien Provinciën uit Amsterdam komen.⁸³ Wellicht heeft Gerrit Meijer ze nog zelf opgehangen. Hij overleed in de vroege herfst. Op 8 september 1668 verkocht zijn weduwe haar huis de Brabantse Wagen.⁸⁴

Bartelt Brandenbrug

De volgende Collegebeheerder na Meijer was de stadsbode Jan Henrixen, die deze functie maar kort vervulde. Diens jaartraktament voor 'opsicht en diensten' bedroeg 140 Carolusgulden vermeerderd met 50 Carolusgulden om zijn dienstbode te betalen.⁸⁵ Hij woonde in het College. Het is niet bekend of de instelling betrokken was bij het bezoek dat de jonge prins van Oranje, de latere Willem III, vergezeld van een aantal Lüneburger officieren, in 1668 aan Kampen bracht. De stad betuigde haar Oranjegezindheid door een trompetter het bezoek te laten aankondigen onder het lossen van kanonschoten.⁸⁶ Al in oktober van dat jaar eindigde de dienst van Jan Henrixen. Ene Bartelt Brandenburg, ook een gemeensman,⁸⁷ verzocht de magistraat hem, als Jan Henrixen de woning in het College zou verlaten, deze woning te laten betrekken. Het werd toegestaan, hetgeen kennelijk inhield dat hij ook de dienst op zich nam. Voor Brandenburg golden dezelfde regels waaraan zijn voorganger zich had moeten houden.⁸⁸ Hij beheerde het College ongeveer vijf jaar. In die tijd vond weer regelmatig tuinonderhoud plaat. Aardig om te vermelden is dat uitgaven voor snoeien van de 'wijngaert op 't Collegie' bewijzen dat er intussen in de binnentuin druiven groeiden.⁸⁹ Naast alle schokkende gebeurtenissen die de Franse bezetting (juni 1672 - december 1673) voor de stad meebracht, raakte het College ongetwijfeld in rep en roer toen in mei 1673, tijdens een vergadering van de Staten van Overijssel - die blijkbaar onder de bezetting gewoon doorgingen - in of bij het gebouw ene Jan, dienaar van het Statenlid Peter van Uterwijck tot Aler-

dinck, slaags raakte met een zekere Gerrit Arentsen. Toen zij al vechtend neervielen, was het gevolg 'sulx dat Jan door den degen van Gerrit Arentsen sij doot gebleven'. Na alle omstandigheden uitgebreid besproken te hebben, besloten Schepenen en Raden Gerrit niet tot de doodstraf te veroordelen; hij kwam er met een gevangenisstraf van acht dagen 'te water ende te brode' vanaf. Wel moest hij de kosten ervan zelf betalen.⁹⁰

Itien of Ida Jans Suijrhof, de weduwe Herwijer

Bartelt Brandenburg overleed in 1673, het tweede bezettingsjaar. Gedurende dat jaar werd hij bijgestaan door de weduwe Herweijer.⁹¹ Pas eind augustus 1675, nadat zij de huishouding van het College al geruime tijd alleen gerund had, verzocht zij om 'tot haer subsistentie' (levensonderhoud) voor deze dienst een traktement te mogen ontvangen. Het stadsbestuur 'begunstigde' haar hierop voor haar getrouwe diensten met een rijksdaalder per week,⁹² een jaarsalaris van 130 Carolusgulden. Dus minder dan haar mannelijke voorgangers. De stad had al jaren - mogelijk slechts tegen kost en inwoning voor haar en haar minderjarige kinderen - van haar werkkracht geprofiteerd. Aangezien zij de eerste vrouw is die het College onderhield, is het de moeite waard aandacht te besteden aan Itien Herweijers lotgevallen. Haar man, Cornelis Herweijer, was een broer van stadschirurgijn, gemeensman en latere stadsbestuurder Aper Herweijer. In zijn jonge jaren verbleef Cornelis, wellicht een avontuurlijk man, enige tijd in Indië.⁹³ Later begon hij in Kampen, waar hij ook gemeensman en armenmeester werd,⁹⁴ een houthandel met dubieus resultaat. In augustus 1661 klaagde hij bij het stadsbestuur dat hij bij zijn woning aan de Burgwal zijn houtvoorraad niet langer bergen kon omdat hij daar geen afgesloten terrein had en het hout daardoor 's nachts gestolen werd. Schepenen en Raden stonden hem nu toe op de Burgwal tegenover het ziekenhuis een 'bequaeme holttuijn ofte loose' te plaatsen om daar zijn hout op te slaan.⁹⁵ Het is niet duidelijk of Cornelis dat jaar of later gestorven is. Terwijl hij in 1660 nog zelf met de Geestelijke Kamer een partij hout afrekende,⁹⁶ betaalde men de leverantie van 1661 aan Itien,⁹⁷ die toen al in het College werkte. In 1664 stond de magistraat haar verzoek toe om van de verzegelde erfenis enig geld te gebruiken 'tot reddinge van den boedel en het drijven van coopmanschap'. Het verzoek werd door de voogden van haar minderjarige kinderen ondersteund.⁹⁸ Over deze handel vernemen we niets meer; mogelijk met als gevolg dat de weduwe om een traktement moest verzoeken. Al in 1661 handelde zij namens het College betalingen af. Een andere vrouw, aangeduid als de 'kerckvrouw op

't Collegie' deed hetzelfde.⁹⁹ Ook in 1663 lijkt het alsof er twee vrouwen in het College werken.¹⁰⁰ Nog in 1666 kwamen beide namen, 'vrouw Harweijers' en 'de kerckvrouw op het Collegie' afwisselend voor.¹⁰¹ Dit roept de vraag op of beide vrouwen identiek waren. Waren de weduwe en haar kinderen door schulden van de overleden houthandelaar tot armoede vervallen? Werden zij door hun relatie met de vooraanstaande familie Herweijer¹⁰² niet door de Armenkamer maar door de kerk onderhouden en in het College te werk gesteld? Hoe dat ook zij, het leiden van de huishouding van het College tijdens en na de bezettingsjaren was zeker niet gemakkelijk. Vermoedelijk hebben de vertrekkende Franse soldaten, die in de stad veel vernielingen aanrichtten, ook het College niet ongemoeid gelaten. Toen er weer geld was, in 1675, vond de aanbesteding plaats van het 'vermaecken en opmaecken', van het College. Ene Abraham Kock nam het werk aan voor 2.600 Carolusgulden. De Staten van Overijssel gaven een subsidie van 1.300 Carolusgulden; de rest werd betaald door de Geestelijke Kamer.¹⁰³ Ook de Kamper honorair stadssecretaris Rutger van Breda, die ook griffier van de Staten was, droeg 386 Carolusgulden bij, geld dat hij in bewaring had.¹⁰⁴ Itien Herweijer heeft de huishouding van het College, al of niet beloond, vele jaren bestuurd. Toen in november 1679 haar gezondheid kennelijk achteruit ging, kregen de dochters, Maria en Sara, van het stadsbestuur de beschikking over de woning in het College en golden voor hen de rechten en plichten zoals die door 'vrouw Herwajer tegenswoordigh genoten werden'.¹⁰⁵ De stad was goed af: voor één jaarsalaris werd het College nu verzorgd door twee jonge vrouwen die ook nog uit eigen zak de dienstbode betaalden. Elk jaar konden de zussen naast het salaris rekenen op een 'verehringe' van rond de 10 Carolusgulden, een geschenk dat zij met de meid moesten delen.¹⁰⁶ Ondanks hun inspanningen zijn de weduwe en haar kinderen de schulden die Cornelis had nagelaten niet meer te boven gekomen. Na Itiens overlijden, nauwelijks een maand later, verklaarden de kinderen: Samuel Faes, een zoon uit een vorig huwelijk, en Jan, Sara en Maria Herweijer, dan ook geen erfgenamen te willen zijn, aangezien 'den boedel met verscheijden schulden' beladen was. Op hun verzoek stelde het stadsbestuur de voornaamste crediteuren, burgemeester Aper Herweijer en een gemeensman Hugo ter Burgh, aan als curatoren over de nalatenschap.¹⁰⁷ Enkele jaren later werd toegestaan dat Itiens inboedel door deskundigen getaxeerd werd om vervolgens 'ten meesten dienste van de intessanten' verkocht te worden.¹⁰⁸

De Nieuwe Markt in 1878 met links Hotel des Pays Bas, dat in 1851 in het voormalige Collegegebouw werd gevestigd.
Foto H.W. Wollrabe, hoffotograaf te Den Haag, 1878; Gepubliceerd in een album opgedragen aan burgemeester De la Sablonière;
SNS Historisch Centrum / Frans Walkate Archief.

Samen op naar de volgende eeuw

De stadskas had met regelmaat met tekorten te kampen. Zelfs zozeer dat Schepenen en Raden op nieuwjaarsdag 1683 vergaderden over de misstand dat herbergiers en het College hoge rekeningen bij de kameraars indienden voor wijn en bier, zonder dat men wist wie de consumpties genoten hadden. Dit tot groot 'nadeel en ondiens' van de stad. De vergadering besloot in het vervolg alleen rekeningen te voldoen die door een kameraar, rentmeester, of secretaris ondertekend waren. Consumpties die door stadsbestuurders en gemeenslieden, die daar stadszaken bespraken, in het College genoten werden, dienden door de 'dochteren Herwajer' genoteerd te worden in een boekje dat speciaal voor het College werd aangelegd. De notities, die door de heren eigenhandig ondertekend moesten zijn, dienden elke week bij de magistraatsvergadering te worden ingebracht. Alleen nota's die aan deze voorwaarden voldeden, zouden worden betaald.¹⁰⁹

Het College bleef een belangrijke rol spelen in de stedelijke samenleving. In

de jaren negentig werd er bij bepaalde gelegenheden zelfs een positief, een klein orgel, bespeeld. Een Zwolse beeldhouwer, meester Hanselaer, versierde het instrument met enkele 'beeltwercken'. De stad betaalde de kunstenaar met 'penningen' van de Bank van Lening.¹¹⁰

Soms vonden in het College wandaden plaats. In 1697 werd gemeensman Pieter Oliecan veroordeeld tot een boete van 100 oude schilden. In grote woede was hij de benedenkamer van het College, waar op dat moment kameraars en rentmeesters brandewijn uitdeelden, binnen gestormd. Na een heftig twistgesprek trok hij zijn degen en trachtte burgemeester Adriaen van de Merwede neer te steken. De omstanders wisten gelukkig groot onheil te voorkomen.¹¹¹ Zijn optreden verhinderde niet dat Oliecan enkele jaren later tot raadslid werd gekozen.¹¹²

Intussen werkten Sara en Marie gestadig door. Volgens 'haer boeckien' maakten zij in 1690 voor 1.452 Carolusgulden proviand klaar dat meegenomen werd op uittochten.¹¹³ Ook buiten het College maakten de zusters zich nuttig voor de stad. Vooral 1695 was voor hen een druk jaar. Sara kocht nieuw tafellinnen¹¹⁴ en samen bereidden zij vele gerechten die tijdens de jaarlijkse Schepenmaaltijd werden opgediend.¹¹⁵ Samuel Faes, de zoon uit Itiens vorige huwelijk, werd chirurgijn, mogelijk gestimuleerd door zijn 'stiefoom', de stadschirurgijn Aper Herweijer. Hij was zijn leven lang chirurgijn in één van de Kamper weeshuizen.¹¹⁶ Een bedankbriefje voor ontvangen honorarium ondertekende hij met Samuel Faes 'chijrurghin'.¹¹⁷ Of meester Jan Herweijer, een glaszetter die af en toe door de Geestelijke Kamer betaald werd voor 'gemaecte glazen',¹¹⁸ de broer van Sara en Marie was, valt niet te achterhalen. In ieder geval zetten beide zusters nog tot in de volgende eeuw hun werkzaamheden in het College voort, maar dat valt buiten het bestek van dit artikel.

Noten

1. Lies van Vliet, 'Kampen, de drapeniers en het Haatland', *Kamper Almanak* (2014) 125; Zie voor de herbestemmingen ook: Th.M. van Mierlo, 'Ontwikkeling van het stadsbeeld tot ca. 1800', in: H.J.J. Lenferink... et al. (red.), *Geschiedenis van Kampen; I "maer het is hier te Campen"* (Kampen 1993) 38-42.
2. Oud Archief gemeente Kampen (verder O.A.) 25, fol. 46v.
3. In 1979 kwam bij graafwerk op de Nieuwe Markt, 3,50 meter zuidoostelijk van de muziekkoepel, een grote waterput met een doorsnede van 1,80 meter tevoorschijn. Voor de opbouw waren speciale wigvormige bakstenen gebruikt. Door tijdsgebrek is de put niet na-

- der onderzocht. (Zie: *De Panne. Mededelingenblad van de vereniging Vrienden van het Kamper museum*, jaargang 8 (1983) nr. 1. Dit is een themanummer van de werkgroep archeologie over putten in Kampen.) Mogelijk behoorde deze put bij het nabijgelegen ziekenhuis.
4. O.A. 1514, Reijsepensiën (verder Rp.).
 5. O.A. 25, fol. 98v.
 6. O.A. 25, fol. 46v.
 7. O.A. 1518, Uthgaeve van timmeringe ende reparatie van sluisen ende anders binnen en buiten Campen.
 8. Ibidem, Reijssen.
 9. Een roede = 14 vierkante meter.
 10. O.A. 1519, Timmeringe.
 11. O.A. Ibidem, Rp.
 12. O.A. 499.
 13. O.A. 243, fol. 343.
 14. O.A. 499, Extraordinaris uitgaeve (verder E.U.).
 15. O.A. 25, fol. 67.
 16. Ibidem, fol. 71v.
 17. O.A. 1517, E.U.
 18. O.A. 25, fol. 86v.
 19. Ibidem, fol. 118.
 20. O.A. 26, fol. 50v.
 21. O.A. 25, fol. 98.
 22. In maart 1974 werd tijdens verbouwingswerken in de Stadsgehoorzaal een waterput aangetroffen en onderzocht door de Werkgroep Archeologie van de Vereniging van Vrienden van het Kamper Museum. Nader (archiefo)nderzoek maakte echter duidelijk dat het hier mogelijk een in 1804 ten behoeve van het Collegie nieuw geslagen put betrof. Zie: *Nieuw Kamper Dagblad*, d.d. 2 maart 1974 en 5 maart 1974.
 23. O.A. 1521, Uuitgaeve van timmeringe ende materiaelen aen het Broederklooster ende het nieuw gemaecte Collegiehuijs aangewendet.
 24. De instelling bleef tot in de 19de eeuw functioneren. In 1851 werd in het gebouw het Hotel des Pays Bas gevestigd. Nadat dit hotel was verhuisd naar de Broederweg werd het gebouw in 1888 gesloopt om plaats te maken voor de huidige bebouwing. Zie voor Het Collegie en Hotel des Pays Bas: W. Visser, 'De Nieuwe Markt', in: [J. van der Vlis en W. Visser], *Kamper Historische schetsen* (Kampen 1973) 57-60 en G. Westerink, 'Prins Hendrik en andere gasten. Een jaar uit het bestaan van het Kamper Hotel des Pays Bas', *Kamper Almanak* (2014) 241.
 25. O.A. 191, fol. 50.
 26. O.A. 191, fol. 53. Eén van de zonen, Anthonij Gerritsz, nam in 1649 een deel van het steenhouderswerk voor de onderbouw en poort van de Nieuwe Toren aan (Jaarverslag 1977

Gemeente Archief Kampen).

27. O.A. 499, E.U.
28. O.A. 504, Beloning metselaars en steenhouders.
29. O.A. 191, fol. 108.
30. O.A. 1521, Timmeringe enz. Het werk van Gerrit Lambertz van Cuijlenburg viel blijkbaar in de smaak. In 1631 vervaardigde hij voor ruim 142 Carolusgulden ook de trap en de ingang van de Latijnse school (O.A. 1522, Timmeringe enz.). Enige tijd later werd hij stadsbeeldhouwer van Zwolle.
31. O.A. 502, Rp.
32. O.A. 1521, E.U.
33. Ibidem, Afrekeningen achterin.
34. O.A. 496, Schepenmaeltijt.
35. O.A. 25, fol. 65.
36. O.A. 480, E.U.
37. O.A. 496, Officiantenpensien.
38. O.A. 494, Rp.
39. O.A. 499, Pensien.
40. O.A. 510, Officiantenpensien.
41. O.A. 483, E.U.
42. O.A. 499, E.U.
43. O.A. 1521, Timmeringe.
44. O.A. 1523, Timmeringe.
45. O.A. 1521, Rp.
46. O.A. 510, Uitgaven en verteringen op 't Collegie.
47. O.A. 508, Ibidem.
48. O.A. 26, fol. 29v.
49. Rechtelijk Archief 25, fol. 186v.
50. R.A. 23, fol. 1v.
51. O.A. 192, fol. 131v.
52. O.A. 1529, E.U.
53. O.A. 510, Uuitgave ende verteringe op 't Collegie enz.
54. Ibidem.
55. O.A. 520, Rp. Wagenvrachten.
56. Ibidem, Oncosten en verteeringen op 't Collegie.
57. O.A. 291, Olde costumen van Schepenen en Raden.
58. O.A. 1522, Timmeringe.
59. Ibidem, E.U.
60. O.A. 1523, E.U.

61. O.A. 1522, E.U.
62. O.A. 1524, E.U.
63. O.A. 1521, Timmeringe.
64. O.A. 1522, E.U.
65. O.A. 1537, Timmeringe.
66. O.A. 1531, Extraordinaris ontfanck.
67. O.A. 1540, Timmeringe.
68. O.A. 1533, Timmeringe.
69. O.A. 1536, E.U.
70. O.A. 1540, Timmeringe.
71. O.A. 1553, Reparatie en materialen.
72. O.A. 1538, Timmeringe.
73. O.A. 1527, Timmeringe.
74. Ibidem, achterin, een betaling 1638.
75. O.A. 521, E.U.
76. O.A. 27, fol. 187.
77. O.A. 1540, E.U.
78. O.A. 1543, E.U.
79. O.A. 532, E.U.
80. O.A. 244, fol. 140v.
81. O.A. 1548, Timmeringe.
82. O.A. 1559, Rp.
83. Ibidem, Timmeringe.
84. O.A. 197, fol. 138v.
85. O.A. 538, Het Collegie.
86. Ibidem, Oncosten gedaen over de inhaelinge van de Prins van Orangien.
87. K. Schilder, *Van Raad tot Municipaliteit. Deel 2a: Alfabetische naamlijst 1286-1808 A t/m K* ([Kampen] 1985) 39.
88. O.A. 197, fol. 140.
89. O.A. 1561, E.U.
90. Rechterlijk Archief (verder R.A.) 233, fol. 114.
91. O.A. 543, Uijtgabe op het Collegie.
92. O.A. 198, fol. 75v.
93. O.A. 194, fol. 82v.
94. K. Schilder, *ibidem* 127.
95. O.A. 196, fol. 146.
96. O.A. 1551, E.U.
97. O.A. 1552, Timmeringe.

98. O.A. 197, fol. 10.
99. O.A. 1552, E.U.
100. O.A. 1554, E.U.
101. O.A. 536, Uijtgate extraordinaris tractamenten.
102. O.A. 191, fol. 53 en O.A. 499, Ontfanck van nije burgers. De vader van Cornelis en Aper, de Amsterdamse koopman in zijden laken, Aperus Herwijer, werd in 1627, samen met zijn drie zontjes, stadsburger van Kampen.
103. O.A. 1566, Oncosten van het Collegij.
104. Ibidem, fol. 93v.
105. O.A. 198, fol. 149.
106. O.A. 558, Het Collegie.
107. O.A. 198, fol. 153.
108. O.A. 199, fol. 10v.
109. O.A. 31, fol. 152v.
110. O.A. 33, fol. 21v.
111. R.A. 235, 22 oktober 1697.
111. O.A. 31, fol. 152v.
112. K. Schilder, *Van Raad tot Municipaliteit. Deel 2b: Alfabetische naamlijst 1286-1808 L t/m W* ([Kampen] 1985) 23.
113. O.A. 558, Het Collegie.
114. O.A. 563, E.U.
115. Ibidem, Schepenmaeltijt.
116. O.A. 200, fol. 28
117. Een los briefje in O.A. 1589.
118. O.A. 1571, Timmeringe.